

երբ նկարիչը ամբողջ կատարելութեան կը հասնի հասունութեան տարիքին մէջ, եւ մէն մը պատկեր հառնա ապրելու կը սկսի, ննդազար գոյները կը մասննէ գեղարուեստը, եւ այդ փայլուն ստեղծու- մը կը խորշմարի:

Տարարախտ Հանձնարը չի քաւեր — ինչպէս շատ սխալումներ — հետը բերած նախնանքն հա- մար: Պատասխանութեանը մէջ միայն անոր մոտիկ գոյնտուփը կը պայծառնանք, եւ ահա անմիջապէս կը կորստի վաղանցուկ ունայնամտութիւնը, նման գեղեցիկ ծաղիկ մը որ կը զարգարէ կանխահաս գարունը, որ կը փթթի գեղազուարթ, բայց փթթե- լով իսկ կը մեռնի: Ի՛նչ թէ այս Հանձնարը մեր բոլոր մտահոգութեանց առաջինն: Չայն ստացողին կինը՝ զոր ուրիշներ կը վայելեն: Ասիկէ կը ծնանին մեր մեծագոյն տանջանքները այն վայրկեանին իսկ՝ երբ ամենէն աւելի զմայման առարկայ ենք, եւ մա- նուանդ որքան աւելի տանք՝ զեռ այնքան աւելի կը պահանջեն մեզմէ: Մեծ ծիգերով կը պահպա- նենք Հանձնարին համբաւը, բայց դիրւութեամբ կը կրկնենք: ապահով ենք թէ պիտի վառացնենք մէկը կամ միւրը, բայց թէ երբեք հաճելի պիտի չըլլանք ամենուն: Այս բանն է որ վառ կ'ազդէ մտիկներուն, ուրիշ խոյս կու տան ապագայինները, որ առեւելէ յիմարներուն, որ կը խորտակուի սրկիաններէն:

Եթէ Հանձնարը այսպիսի կը շարքաւորի Տգի- տութենէ, ո՛հ, մի ներքի որ գիտութիւնն ալ սկսի զայն թշնամանել: Հին ստեն՝ միայն գերազանց մտքիկ վարձատրութեան կ'արժանանային եւ փու- թաշանները միայն գովեստ կ'ընդունէին. թեեւ զօրավար կը ստանար յաղթանակներուն պատիւը, բայց զինուորներուն թագեր կը վերապահուէին՝ զանոնք նպատաւորելու համար: Հիմայ՝ Պառ- նասի բարձրաձիգ գագաթը հանողները՝ ամէն ճիգ- թափին կը անկէ վար գործելու ուրիշներ: Մինչդեռ մէն միջնախանձոտ գրող՝ անձնասիրութենէ կը մղուի. իսկ մարտաշող միտքեր խաղալի կ'ըլլան յիմարնե- րուն: Բայց միշտ՝ ամենէն գեշ գործներն անգամ ցաւ կը զգան գովելով մնացածները, վասն զի ամէն յոռի Հեղինակ նոյնչափ չար Բարեկամ մըն է: Եթէ գիտնայիք թէ ի՜նչ ստորին նպատակնե- րով եւ ի՜նչ անարգ քամբայներով կ'աճապարեն մահկանացուները գովեստի անիծեալ ցանկու- թեամբ փառաւած: Ո՛հ, մի երբեք գովաբաններ այսքան ստույլի ծարաւ մը փառքի, եւ ոչ իսկ թոյլ մի տար որ Մարդը անհետանայ քննադատին մէջ, Բարի բնասիրութիւն եւ ողմտութիւն պարտին զոգընթաց երթալ ընդ ալ: Ախպիր մարդկային է, իսկ ներքեւ՝ աստուածային:

Բայց եթէ պատահի որ վեհ մտքերու մէջ մնան մրուրներ՝ զեռ բոլորովին շարտաքուսած — ստեղծութեան եւ բուռն արհամարհանքի մրուրներ — պարզէ այդ կատաղութիւնը՝ աւելի գրգռող վերժպարտներու վրայ, եւ մի վաճենար մտքի չքաւումը մը այնպիսի եղիճնական փամփուկներու մէջ: Չէ արժանի ոչ մէկ ներման՝ ցած կ'առնի ինքը, թէպէտեւ քու մտքիդ միակ շարժառիթն էին Հանձնար եւ Արուեստ: Տխրատիւսութիւնը՝ կ'առու- թեան հետ՝ պարտին նկատուիլ, կանկամ չիլայ, այն- չափ մեծ խայտառակութիւն որչափ Անկարողու-

թիւնը՝ սիրոյ մէջ: Չայնքի, հարստութեան եւ հանգստութեան ընչաւեւ զարեւուն մէջ բուսաւ այդ ուժեղ շար խոտը եւ առաւելապէս աճեցաւ: Երբ սերն որ միակ հոգը հեղ պետի մը՝ որ քիչ անգամ ժողովքի ներկայ էր, եւ պատերազմի մէջ՝ բնաւ: Պշտամբ արքունական կիները կը կատաժա- րէին երկիրը, եւ պետական մարդիկ կը յօրինէին զաւեշտական խաղեր: Նոյն իսկ տարեւոր թոշակ (pension) ստացան հանձնարաւոր մարդիկ, եւ ան- տիական Լորտերը հանձնար ունեցան: Գեղեցիկ սեռը օրտառարփ ներկայ գտնուեցաւ արքունականի կատարելագոյնութիւններուն, եւ ոչ մէկ գիմակաւոր կին չմկնեցաւ առանց բարելաւելու: համեստ հովհարը այլ եւս չբարձրացաւ կանանց երեսը ծածկելու, եւ կոյսերը Ժպտեցան նոյն բաներուն՝ որոնցմէ կը շատագուճեին առաջ: Օտար վարդա- թեան մը միջոցին յաշխարհը անկարգութիւնները պատճառ եղան որ յանգուճեց Մոսկոստ պարպեց մտքին ամբողջ մրուրը: այն դարուն մէջ՝ անհասա- քահանաներ նորոգել ուզեցին ազգը եւ փրկու- թեանք եւս հանել մեթոսներ սուսուցանել, որոնք համեմատ երկնքի հպատակները ազատութեամբ պիտի կարենային վիճել իրենց իրաւունքներուն վրայ, բաւ էր որ նոյն ինքն Ատուած շափազանց միահնձման տէր չըլլար: Եկեղեցիներու ամպինե- ներէն ինայտուեցան որբազան հեղուկութիւնները, եւ Մոլոյթիւնը հիսալաւ գանալով հոն շողջօրթ- քարոզչներ: Այսպէս խրախուսուած՝ հանձնար Տիտանները խոխոսացան երկրեան դէմ, եւ մամուլը հենեց ապերասան հայհոյութիւններով: Ահաւ- սիկ այդ ժիւղաղները, քննադատ, վրանքի նշտուէ տղաներովդ: հոս ուղղէ շանթիդ, եւ կատաղու- թիւնդ պղծեցուր: Բայց զարձեալ՝ խոյս տուր անոնց սխալներէն, այնպիսի մարդերէն՝ որոնք չա- րամանութեամբ նորութիւններ կը հանեն եւ յոռի կը ներկայացնեն հեղինակը հանրութեան, պար- զապէս խեղճութիւնը: համար իմաստը. ապակա- նած քննիչ մը ամէն բան փանտահոտ կը գտնէ, ինչպէս որ ամէն բան զեղեն կ'երեւայ գեղնահար հիւսնադին աչքերուն:

(Էպիգրամային):

ԳՐ. ՄԱՆՍՍ

Թ Ղ Ե Ա Կ Ց Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

ԳՐԱԿԱՆ ԹՂԵԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ե՛՛

ԳՐԱԿԱՆ ԳԵՂՈՒԹԻՒՆ:

1. Բարոյախօսի դեր կատարել չէ միտքս այս անգամ: Բայց զարմանալի երեւոյթներ զե-

1 Այս եւ յետագայ մանրամասնութիւնները Անգ- ղիոյ հին պատմութեան հետ կապեցողութիւն ունին եւ անոր յառուկ են:

2 Գր. Թղեպաղութեան մէջ տպագրական ժրպակ մը բոլորովին խաթարած ամբողջ պարբերութեան մը իմաստը. «Ինքնազուխները բաւը՝ պէտք է կարգալ» (Ինքնազու- թիւններ):

բար կը մղեն մեր գրական հրապարակին վրայ, Գլխավորներէն է անտարակոյս՝ կեղծիքը: Դա-
խորդ թղթակցութիւններէս մէկուն մէջ ցոյց
տուի, որ մեր լրագրութիւնը — որուն իրաւամբ
թէ յանդիմանէ՝ ցաւագոյն անունը սխաւ տրուիլ
— կը տածէ կեղծիքը: Ըողջողուն անականներ,
շողմանան գովասանքներ, յօդուածներ յառաջ՝
ովսանաներ՝ յօդուածագիր մը, որ կը հասնի —
վերջապէս — թաթիսիլ իւր գրիչը սինակ մը
սեւցընելու այս կամ այն լրագրին համար...:
Լոյս կը տեսնէ՝ աշխարհաշուր փողահարուած
յօդուածը կամ յօդուածիկը, միջակ բան մը...:
Մինչ դուն գեռ չես կրցած հիամեծափիլ թու
յուստիաբանութենէդ, եւ ահա՝ թերեւս մի եւ
նոյն հրապարակագիրը կը փութայ — ծածկա-
նուն կ'ենթադրուի — գովասանականներու
շարք մը՝ յափաքընելու չափ: Եւ շարունակուի
շարքութիւնը: Բայց կեղծիք կը հոսի, սպասէ
քիչ մը: Նոյն յօդուածագիրը՝ կը հրապարակուի
աւելի նպաստաւոր պայմաններով իւր յօդուած-
ները շնորհել ուրիշ լրագրի մը, եւ ահա կը
նուազին առաջին լրագրի կողմանէ շուայուած
փառաբանականները, եւ տեսակ մը դառնախառն
Ժպիտ մը կը խորշոքընէ երեսն...: Եւ միշտ
է որ յանկարծ կը խառնայ: Նոյն յօդուածա-
գրին յօդուած մը կը հասնի, բայց միջակից
լրագրին մէջ հրատարակուածին չափ յանկու-
ցիչ չէ, չի տպուի, որ մի փոփոխութիւններ
կ'ըլլան յօդուածին մէջ այն յօդուածագրին,
որուն յօդուածներուն նոյն իսկ յայտնի տառա-
սխալները սրբագրելն իսկ մեծ յանցանք կը հա-
մարուէր...: Եզուածագիրը կը վշտանայ, կը
— գտտի, չի գրեր, կամ նոյն լրագրին համար
չի գրեր...: Այս պարզ եւ շատ բնական դէպքը
առիթմ կու տայ երկուստեք ծաղրածութեանց,
սլաքաբանութեանց. գիրար կը գերազանցեն
նախատեսական խաբարու առատութեան մէջ...:
Գայթաղութիւն, ապշութիւն: Ա՛լ համոզուած
են լրագիր ընթերցողները թէ պիտի շարունակէ
այս գրչամարտն եւ զերար միշտ պիտի վերադա-
րեն, խոցոտեն եւ իբրան հաշտ ոխերիմներ՝ մին-
չեւ գերեզման պիտի տանին իրենց հետ իրենց
հակառակութիւնը. այնչափ սաստիկ են վերադա-
րանքը՝ այս երբեմնի իրարագով հրապարակա-
գրի եւ յօդուածագրի: Բայց հոս ալ կեղծիքը
մեծ դեր պիտի խաղայ...: Նոյն իսկ այս թշնա-
մութիւնն իբր կեղծ երեսան կու գայ: Փոքրիկ
ծանօթութեամբ մը՝ իբր չեղեալ կը հրատա-
րակուին այն բուռն խօսքերն, թշնամանիչ դար-

ձուածքն, եւ կը հրատարակուի՝ որ մ'օրանց, նոյն
իսկ նոյն լրագրին մէջ թէ՛ այն ամէն խօսքերն՝
իբր պարզ բառախաղ նկատելու է ընթերցողն,
վասն զի գրուած խօսքերը հիմա չեն, եւ հի-
մայ նոյն յօդուածագիրը պիտի շարունակէ իւր
“համակրելի գործակցութիւնն...”, Բայց ո՞վ
պիտի ապահովեն զմզմ թէ այս վերջին
ընելոյթն ալ, վերջին բառերն ալ կեղծ չեն,
Լսով՝ անգամ մը եւս իրաւունք կ'ունենան ըն-
թերցողները՝ թէ մեր լրագիր հրատարակողն-
երէն ոմանք իրենց սկզբունքը փոխ կ'առնուն օր-
ւան փշած հոփի ուղղութենէն: Եւ ըսել թէ
ուղղամտութիւն, պարկեշտութիւն, սկզբունք
պիտի սորվեցընեն մեր լրագիրները...:

Ընթերցողին մտքն անցած առարկութեան
մը պատասխանը տամ: Այս դէպքն առանձնա-
դէպ, պատահական՝ եւ կամ մեր Ե. Պոստը լրա-
գրական լեզուով՝ դէպ մը չէ, զոր մտաբանելու
համար այսչափ բառ ու բան չեմ տափեցնիք: Մեր
լրագրութեան եւ նոյն իսկ գրականութեան
բնորոշ մէկ երեւոյթն է այս կեղծիքը: Եւրոպայի
եւ հին ու նոր աշխարհներու այլեւայլ կողմեր,
այլեւայլ ուղղութեան հրատարակուած լրա-
գիրներն ալ ունին այս կեղծիքը: — Թերեւս
զարեկուցութիւն մը կազմէ առ այժմ միայն Գր.
Արծրունաց թերթը, որչափ առիթ ունեցած
ենք ժամանակին հետեւելու իւր ընթացքին:
— Ժամանակին ճանցած եմ երկու գրական
բարեկամներ, որոնք ոտատնի մը մէջ երկուսեւ
թիւն մը կազմած էին, եւ ինչպէս թրքական
առածը կ'ըսէ՝ “իրենց խմած ջուրն անգամ
տարբեր որբոր է չէր երթար վար”, նոյն իսկ
նոյն պանդոկին, նոյն սենեկին մէջ նոյն սեղա-
նին վրայ զերար կը գտնէին միշտ, այսօր իրենց
յատուկ լրագիր-օրգաններու մէջ, զերար կը —
բզկտին, մոռնալով իրենց անցեալը, զերար
ողջ ողջ յօռտելու չափ ջանք ու չիփ կը թա-
փեն...: Եւ ինչու այս, որովհետեւ կեղծ սկզբ-
բունքի ծառայած կ'երեսան ժամանակին...:
Սկզբունքի տարբերութիւն, հայեացքներու
տարբեր ուղղութիւններ ներքիլ են, հարկ են.
բայց հոս կը գաղտնի ալ եւս սկզբունքը, հոս կը
տիրէ կեղծիքը: Եւ մեր երկուսութեան մը հա-
մար ըսածը՝ կրնանք յառահամա տարածել
շատ մը ուրիշ հայ անհատներուն վրայ, որ գրող
են այսօր:

Չերկարենք այս շղթան, որովհետեւ կը
վախճամ թէ լրագիրներէն պիտի ստիպուինք
մեր հայ կենսեքին ուրիշ մուծ կողմերն ալ յա-
րեւու ցուցնել...:

Կեղծիք անունը պիտի դրոշմենք սակայն այն յօդուածագիրներու ճակատին ալ, որոնք այլեւսայլ ձեռնածուական ճարագիրութիւններով սխալ տեղեկութիւններ կը հաղորդեն իրենց ծառայած — կամ զիրենք հիւրընկալող — լրագրին: Պարտաւորութիւն յօդուածագիրներէ ոմանց քով հաստատուած իրողութիւն մըն է այս: Իրենց անխոցով երբ նային, դէպքերն երբ իրենց ճաշակին ու հայեացքին յարմարցընեն, եւ այս ուղղութեամբ թղթակցութիւն մը ուղարկեն իրենց պատկանեալ լրագրին, անբասիր պէտք է ընել՝ խեղճ խմբագրապետներն, եթէ գայթին երբեմն լարուած ծուլակին մէջ: Արդէն քանի՞ հատ են՝ այս սովորական կեղծիքէն ազատ լրագրիւն: Հոս կեղծիքը ծանր կերպարանք մը կ'առնու եւ մինչեւ գրական անբարոյականութեան կը յանգի:

Բայց հետզհետեւ հրատարակուած գաւառական տեղագրութիւններէ եւ գրողներու հետ շփման մանելէ՝ կ'իմանանք որ ահա՛ — nomina sunt odiosa (անունները կ'ատենք) — մեծ շահատակութիւն համարեր են իրենց անձին՝ մեր երեւելի տեղագիր Ժ. Ալիշանին, ԴԻՏՄԱՄԻՍ սխալ տեղեկութիւններ տալ՝ այլեւայլ հարցմանց առթիւ, զորոնք “Նահապետ”, պարկեշտութիւն եւ ճշմարիտ գիտականի պարտուպատշաճ վարմունքով, ուղղած էր այլեւայլ գաւառաբնակ գրողներու պատուելով զիրենք գործակցութեան այսպիսի մեծ պաշտօնով: Եւ սակայն ահա՛ հաճոյք են զգացեր՝ ինչպէս արժանահաստ ականջալուր անձէ մը կը լսենք, տարածած ու տարապայման հետաքրքրութիւն մ'ունենալու, թէ “տեսնենք պիտի կարենայ Տեղեւնակն իմանալ մեր գիտումը”, Այս կեղծիքին անունը կը թողում ընթերցողներուն: Ես կը մկրտեմ՝ “Դժուարութիւն մը”, անուամբ... Գրականութեան մէջ յերեւան եկած այս կեղծիքը կը նշմարուի նաեւ՝

2. Բաւերու մէջ, Այսօր՝ Կ. Պոլսոյ լրագիրները կարգադրող պէտք է հայերէն բառերու համար, բոլորովին զատ բառագիրք մ'ունենալ իւր քով, որպէս զի հասկնալ ճշգիւ լրագրին հարկը լընքը, Հոս հարկ կը տեսնենք յիշեցնել, որմը լրագրապետները բոլորովին ազատ են մղղղապանքէ, քանի որ տպագրական օրէնքները պատճառ տուած են այսպիսի — տարօրինակ բառագրքի գոյութիւն առնելու ֆանի մը օրինակ: “Միշտ ահա՛ պարտաւորով չենք կրնար տպել”, պէտք է կարգալ “տպագրական տեսչութիւնը հրաման չի տար ձեր յօդուածը տպագրելու”,

“Պատրիարքն երէկ եւ այսօր Պատրիարքարան չիբաւ”, պէտք է իմանալ — եւ մենք կ'իմանանք զայս եւրոպական լրագրաց հեռագիրներէ — կամ հրատարակէ, կամ հրատարակողութեան վերաբերեալ կէտ մը ինքզոյ տակ է: Բառերու գեղեցիկ նշանակութիւններ, զորոնք եթէ նիւթական նշանակութեամբ ըմբռնել ուզենք, մեր պարզմտութեան գեղեցիկ վկայական մը պիտի տային՝ Բուշմաններն ու Հոտտենտոտները...:

“Գահերէցը կառք նստելու առնել, յանկարծ (հի, յանկարծ) հիւանդացաւ, մեռաւ”, գնաց: Եթէ բառերու մէջ 77 անմիտ կեղծիք: 777 հատ ալ նոր նշանակութիւն...: Հսկայ յառաջագիտութիւն՝ լեզուագէտներու լեզուով, հայ բառերու կեանքին, որ հեռագրատան գործակալութեանց սենեակէն մինչեւ խմբագրատուններն եղած՝ քիչ շատ կարճ ճամբուն մէջ, այսչափ դարերու շրջանը կը բոլորեն...: Բայց նախանձնիւ բան չկայ. այս 77 բառերը միայն հայերէն լեզուի մէջ չէ որ կ'ընեն այս ահագին — ոսոտմը, թուրքերէն, յունարէն, քաղղիերէն, անգղիերէն բառերն ալ՝ նուազ կամ առաւել թուով, կ'ընեն այս զարգացումը՝ բայց նախապատուութիւնը միշտ հայ բառերու տալով...:

Կեղծիքը կատարեալ ընելու համար յիշենք՝ anarchiste, socialiste բառերը, որոնք կը նշանակեն — իրաւամբ կամ յանիրաւի — ձաշակի խնդիր — “ստահակ”, “ապստամբ”, “չարսիրտ”, “չարագործ”, “սրիկայ”, “անպիտան”, “անօրէն”, “ոստի”, “ոխերիմ”, “Տակաւորաբող”, եւսյին՝ Բայց թէ յառա՛ բերուած 10 նշանակութիւններէն մէկովն ալ չեն կրնար թարգմանուիլ վերոյիշեալ բառերն, արեւու լուսին չափ պայծառ են: Բող մը քաջ թարգմանիչներն յառա՛ք անցնին, բայց իրենց վկայականն եթէ “գործակալութեանց, կնիքը կրէ, իբր կեղծ” պիտի ընդունուին:

Եթէ հրապարակագիրներէն ոմանք իրենց ձեռքերը կը շփչին խնդագին՝ իրենց անբասիր ելելուն համար, թող չաճապարեն. ուրիշ բառեր ալ կան, որոնց մէջ կեղծիքը մեծ դեր կը խաղայ: Թողուածագիր մը շուրջուած կեղծ բառերու առատութիւնը քիչ ալ վերը տեսանք, Բայց երբ “ազնուաշուք” մը՝ կամ անպատճառ վերջին ծայրը չա՛ վերջացող վերագիր մը աւելցընելով՝ երկրորդական կամ միջակ մարգիթը կ'ազնուացուին եւ իրենց զպոքական պարզ

վկայականը՝ մէկ վազդով մինչեւ diplômeի կը բարձրացուի, եւ բոլոր դասակցաց մէջէն ամենաքաջը, ամենէն զարգացածը կը ներկայացուի, կեղծիք է այս . . . :

3. Կը մնայ ամենամեծ կեղծիքը տեսնել, ցետուծիւնն մը կը պարզուի, գիտնական նիւթի մը վրայ հակառակութիւն կ'ըլլայ, սուխդ փաստերով կը տապալէ տեսութիւններդ, կ'ոչնչացնէ ապացոյցներդ: Ճարտահատեալ՝ ելից ճամբայ մը կը գտնես քրտնաթոր. « Ծոյց եւ հաւատացից » կը գոչես. մեծադուրդ խրոխտանօք ժամագիր կ'ըլլաւ: Գիտնական սուխդ ի մէջ կը բերէ ինչդրած ապացոյցներդ. ընթերցողները կը տեսնեն որ կը պապանձիս ափիւքնան. հարկ է տկարութիւն կամ տգիտութիւն խոստովանել: Բայց կը խուսափես, եւ կը դիմես կեղծիքի: Ծաղրածութիւն, խղիկատակութիւն, հտպիտուութիւն երեք միջոցներն են հակառակորդդ ձեռքերէն ձորկպելու. կ'ընտրես սանցմէ մին եւ կը կարծես թէ յաջողեցար պրծիլ մազապուր: Բայց կեղծ է յոյդդ, եւ անտի՛ անձնափտահոութիւնդ: Եւ այս կարգի վիճաբանութեանց շատ ստեպ հետգիտատես կ'ըլլանք մեր լրագրութեան մէջ, ինչպէս վերջին ամսուան թղթակցութեան մէջ յառաջ բերուած « Ցակիտոսական », խնդրին մէջ ականատես եղանք:

4. Առողջ գրականութեան սահմաններէն ի բաց վտարելու է ինչ որ կեղծ է, եթէ կ'ուզեն ճշմարիտ հիմանց վրայ հաստատուիլ եւ յառաջանայ: Մարդ չէ այն՝ կ'ըսուի իրաւամբ, որ իւր համոզման հակառակ կը գործէ, բայց երբ՝ պարագայից բերմամբ, չի կրնար մէկն իւր որոշ համոզումը յայտնել, գոնէ պէտք է ուրիշները թակարդի մէջ ձգել, հակառակ համոզում յառաջ բերելով ստոյգ մտքին մէջ: Ժամանակ մը երբ կը ծեծուէր Մ. Խորենացւոյ պատմագրութեան վաւերականութեան խնդիրը, կեղծ հայրենասիրութեամբ բորբոքած՝ այս խնդիրը պաշտպանողներն՝ իբր ոչ հայրենասէրներ անուանարկելով՝ դատը վաստակիլ յուսացողներ ալ եղան: Բայց ի՛նչ եղաւ արդիւնքը. կեղծիքը շուտով յայտնուեցաւ, եւ Մ. Խորենացւոյ պատմութիւնն այնպէս ինչպէս կը ներկայանայ քննական պատմագրութեան առջեւ՝ շնորհունդներն ալ ոչինչ նուազ հայրենասէրներ մնացին քան՝ այս պատմագրութիւնն իբր աւետարանական ճշմարտութիւններ կ'ըլլողները: Կեղծ հայրենասիրութեամբ պատմութեան մը քննադատութիւնը չի կատարուիր. եւ ասոր հետեւունքն այն եղաւ, որ խնդիրն ի կայս մնաց եւ ժամանակէ

մը ի վեր « կը ննջէ », թէպէտ չխախտեցան՝ այս պատմահօր երկերուն ստուգութեան հակառակ յարուցուած հաստատուն փաստերը: Եւ պիտի գայ օր մը որ կեղծն ու անկեղծը՝ իբր ծանծ ու ջրորեն պիտի զատուին իրարմէ:

Գրական կեղծիքը՝ ժանտախտ է գրականութեան ժանտախտէ բուժուիլը շատ դժուար է՝ հակառակ շնծակներու գիտնին, աւելի դիւրին է գգուշանալ ժանտախտէ քան բուժուիլ անկէ: Գրական ժանտախտէ ալ բուժուիլ շատ դժուարին է, բայց գգուշանալ՝ շատ աւելի դիւրին:

Երբեմն՝ երբ ազգային կեանքը նկատողութեան առնուած չէր, շարունակ կը բողբոջէր թէ օտար բարքեր կը պատուաստին հայ անհատին վրայ, եւ կը տածուին ու կը փաղաքելուին օտարամուտ սովորութիւններ, որոնք կեղծիք յառաջ կը բերէին. հիմայ հարկ է Հայուն ուղղամտութեան առջեւ՝ կանգնուած կեղծ գրականութեան վնասները մատնացոյց ցուցնել, որպէս զի առողջ մնայ գոնէ այն՝ ինչ որ շատ դժուարաւ կը ընդունի ապագային, եթէ բողբոջվին իսկ անհարին չըլլայ անոր հետախորդայ ընդունը: Քիչ շատ սկսած են յաճախել ազգային, իրական կեանքէ առնուած վէպերն ու վիպակները, որով յոյս կրնանք ունենալ թէ օր մը մեր առանին բարքերը պիտի պատկերանան մեր վէպերուն մէջ ալ, եւ օտար կեանքն իբր կեղծ դուրս պիտի նետուի գրական հրապարակէն, որուն նպաստել ուղեցիլը այս անգամ՝ մերկապարանոց ցոյց տալով այն՝ մեծ ու փոքր կեղծիքն, որ կը սպառնայ մեր գրականութեան, եւ դժբախտաբար փոքր ի շատէ ճարակ կը գտնէ մեր լրագրութեան մէջ:

ԹԱԹՈՒՆԻ ՎԱՆԱՆԴԱՅԻ

Կ. Պոլիս, 18 Մարտ 1902:

Ա Յ Ա Ե Դ Ա Յ Ա Ե

ՆՈՐ ՀՐԸՑՈՐԸԳԻՐԹԻՆՔ

6. ԵՄԻՃԱՆԱՆ Ա. — Դիւցազնօրէն հայ երիտասարդութեան համար: Փաթիւ 1902: Տպ. « Համալսարան »: 8° էջք՝ 48: Գինն է 1 փր.
7. ԵԱԷ-ՆԱԶԱՆԵԱՆ ԲԺ. ՄԻՄԵՆ. — Հայ դպրոցի ցուցիք: Մոսկուա 1900: 8° էջք՝ 43: Գինն է 40 Կ.
8. ՄԵՆԵԱՆ ՄԵՄԻ. ԲԷ. — Ընթերցողների ուղադրութեան: Բաթում 1901: Տպ. Ն. Գ. Գուրսկայան.: 8° էջք ժԲԻՅԵ: Գինն է 10 Կ.:

6. Գիշ-ընդերն Հայ երիտասարդութեան համար: Արձակ բանաստեղծութիւն մըն է, յորում բնագահնարպէս (դուրս հանելով Բ. Էրզը Ա. Գրառար) :